

Risiko i et trygghetssamfunn. En hverdagshistorie fra Trysil.

Published in Sosiologisk Tidsskrift 2001, 9(3), 211-232.

Ketil Skogen, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

ketil.skogen@sosiologi.uio.no

Department of Sociology and Human Geography
University of Oslo

P.O.Box 1096 Blindern

N-0317 OSLO Norway

Telephone: + 47 22855257

Fax: + 47 22855253

Internet: <http://www.iss.uio.no>

Siteres som:

Skogen, K. (2001) Risiko i et trygghetssamfunn. En hverdagshistorie fra Trysil. *Sosiologisk Tidsskrift*, 9(3), 211-232.

RISIKO I ET TRYGGHETSSAMFUNN. EN HVERDAGSHISTORIE FRA TRYSIL.

Ketil Skogen

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring – NOVA

P.b. 3223 Elisenberg

0208 Oslo

Denne studien ble finansiert av Norges forskningsråd, Område for miljø og utvikling, programmet ”Miljøbettinget livskvalitet”.

RISIKO I ET TRYGGHETSSAMFUNN. EN HVERDAGSHISTORIE FRA TRYSIL.

Sammendrag

Refleksiv gjennomtrengning av nye former for risiko – og nye fortolkninger av gamle – framstilles ofte som sentrale komponenter i moderne miljøbevissthet. I hvor stor grad opplevelsen av miljørisiko er så sterk at den preger folks verdensanskuelse, og hvorvidt den i så fall er et produkt av former for refleksivitet som er typiske for seinmoderniteten, er imidlertid et temmelig åpent empirisk spørsmål. En kvalitativ studie av ungdom i Trysil antyder at miljøspørsmål generelt, og globale trusler som drivhuseffekten spesielt, framtrer som abstrakte og irrelevante, og til daglig er fraværende i de fleste unges tankeverden. Derimot finnes en tydelig risikoopplevelse knyttet til storbyens farer (kriminalitet, normoppløsning og ensomhet), og som ikke minst artikuleres av ungdom med en moderne kulturell orientering. At ungdom med begge beina i moderne ungdomskulturelle strømninger bare assosierer miljøproblematikk med risiko på en abstrakt måte, samtidig som de nærer en litt gammelmodig frykt for urbanitetens skyggesider, kan være et tankekors om en vil forstå den seinmoderne epoken i lys av teorier om risikosamfunnet. Rett nok kan disse teoriene vanskelig undersøkes empirisk ved hjelp av individdata, og funn fra en liten lokal undersøkelse kan slett ikke falsifisere dem. Likevel ser vi tydelig et behov for mer målrettet empirisk forskning på dette feltet.

RISIKO I ET TRYGGHETSSAMFUNN. EN HVERDAGSHISTORIE FRA TRYSIL.

Et risikosamfunn?

Kvalitativt nye måter å fortolke risiko på framstilles ofte som sentrale komponenter i moderne menneskers miljøbevissthet. I ulike varianter av ”risikosamfunnsteori” holdes opplevelse av miljørisiko opp som en karakteristisk form for utrygghet i det seinmoderne samfunnet. Denne risikoforståelsen delvis formes og delvis springer ut av den refleksivitet som også betraktes som karakteristisk for denne epoken. I følge Beck (1992, 1995, 1996) lever vi nå i en tid der industrisamfunnet går over i risikosamfunnet, og hvor fordelingen av ondt (”bads”) har blitt like viktig som fordelingen av materielle goder. Risiko antar ikke bare nye former og blir globale og diffuse – og potensielt katastrofale for hvem som helst, hvor som helst. Risiko fortolkes også på nye og mer kritiske måter enn tidligere. *Refleksiv modernisering*, et nøkkelbegrep for både Beck og Giddens (1994), innebærer at samfunnsmedlemmene blir bedre i stand til kritisk refleksjon gjennom den moderne rasjonalitetens endelige seier, så å si, som gjør det mulig nettopp å tenke rasjonelt og kritisk også om selve det moderne prosjekt. Refleksiv modernisering betyr imidlertid også at selve moderniseringsprosessen *reflekteres* tilbake på seg selv, gjennom den u håndterlige, uforutsigbare og potensielt katastrofale risiko den påfører oss, først og fremst gjennom ukontrollerte konsekvenser av industriell vekst. Til sammen medfører disse to sidene av den refleksive moderniseringen at risikoopplevelse antar nye og karakteristiske former, og blir et følbart og sjenerende innslag i menneskers hverdagsliv i vår tid.

The first [stage of risk society] is a stage in which consequences and self-endangerment are systematically produced, but are *not* the subject of public debate or the centre of political conflict. (...) A completely different situation arises when the hazards of industrial society dominate public, political and private debates. Now the institutions of industrial society produce and legitimate hazards which they cannot control. (Eder 1996:27)

I den tidligmoderne epoken, i det typiske industrisamfunnet hvor troen på rasjonalitet og framskritt var klippefast, ble risiko betraktet som matematisk kalkulerbar, som noe man av og til måtte akseptere en viss prosent sannsynlighet for, men som ofte kunne håndteres gjennom vitenskapelig rasjonalitet og teknologi. Beck (cf. 1992) hevder imidlertid at disse tidligmoderne risikoscenariene ikke bare var et produkt av bestemte fortolkninger av risiko,

men også av at de risikoer menneskene var utsatt for faktisk var av en annen karakter enn i dag. For ikke alt for lenge siden hadde selv større katastrofer et avgrenset nedslagsfelt og berørte et tilsvarende avgrenset antall individer. Det var derfor tale om en risiko som i en viss forstand var *personlig*, og man kunne – i prinsippet – fastslå hvem som var utsatt og hvem som ikke var det (Lupton 1999).

Since the middle of the twentieth century (...) industrial society has been confronted with threats to human life which are on an unprecedented scale. Such threats cannot be delimited spatially, temporarily or socially, unlike the "personal" risks produced by early industrialization. The magnitude and global nature of risks is such that risks are becoming more and more difficult to prevent and avoid. Contemporary hazards are often open-ended events, rather than events that have a foreseeable end. (Lupton 1999:62)

Giddens (1990, 1994) er også opptatt av risiko i den seinmoderne epoken. Han legger vekt på at det er risikoenes art og *fortolkningen* av risiko som er ny, det har ikke nødvendigvis blitt flere eller verre risikoer – i motsetning til Beck mener han altså at det ikke objektivt sett har blitt mer risikabelt å leve. Både Giddens og Beck framhever imidlertid at vår tids refleksive risikoforståelse utlegger de mest alvorlige risikoer som menneskeskapte, og derfor i prinsippet mulige å unngå eller dempe. I dette ligger en ny evne og vilje til å se bak den herskende kunnskapen og til å rive vitenskapen ned fra pidestallen (slik Beck ser det), og til å velge blant de mange konkurrerende forklaringsmodeller som tilbys av ulike "ekspertsystemer" (mer i tråd med Giddens' syn). Fordi noen kan holdes ansvarlige for den risiko vi utsettes for, har risiko også fått en nærmest innebygget politisk dimensjon.

Men hvor sterk opplevelsen av miljørisiko egentlig er i ulike befolkningsgrupper er et temmelig åpent spørsmål. At en slik risikoopplevelse er så framtrædende at den i alminnelighet preger folks verdensanskuelse, og at den dessuten er et produkt av former for refleksivitet som er typiske for det seinmoderne samfunnet, er antakelser som kunne behøve et sikrere empirisk fundament. Det er ingen overflod av studier som påviser noe slikt. Vel kan det sies at Beck, Giddens og andre har utviklet teorier på et nivå som ikke så lett lar seg etterprøve empirisk gjennom studier av enkeltindividets forestillinger om miljøsituasjonen. Det kan dessuten ikke være tvil om at håndtering av visse typer risiko faktisk har fått en svært sentral plass offentligheten, og at fokus på slik risiko ofte setter mektige institusjoner under press. I skrivende stund er det nok å se på eksempler som oppstyret rundt næringsmiddelindustriens bruk av genmodifiserte planter og NATOs bruk av ammunisjon

med utarmet uran. Imidlertid vet vi lite om et sterkt fokus på slike problemer springer ut av allmenne bekymringer som gjennomsyrrer vanlige folks liv.

Samtidig er det åpenbart at et risikosamfunn for å forsvare navnet må oppleves som ihvertfall *litt* risikabelt på et subjektivt nivå, og ikke bare av grupper i bestemte posisjoner – det være seg KFOR-soldater eller aktivister i miljøbevegelsen – eller på avgrensede områder. Som Nilsen (1999) påpeker, med støtte i C. Wright Mills, handler sosiologi om forbindelsene mellom historie og biografi, mellom det som på den ene siden ses på som offentlige anliggender og på den andre siden oppleves som private bekymringer. Slik bekymring, eller subjektiv risikoopplevelse, må vi finne spor av i empiriske studier. I denne artikkelen skal vi lete etter slike spor i noen intervjuer med ungdom i Trysil som ble gjennomført vinteren 1999.

Ungdom i risikosamfunnet

Forfattere som har konsentrert seg mest om miljørisiko, og de særegne bevissthetsformer som hevdes å vokse fram rundt miljøsituasjonen i det seinmoderne, har som regel ikke fokusert spesielt på ungdom. Flere som har skrevet om andre sider av pågående moderniseringsprosesser har imidlertid framhevet ungdom som en særskilt interessant kategori, ikke minst i forhold til de *sosiale* risikoer som følger av disse prosessene. For eksempel hevdes det (igjen av Beck (cf 2000), men videre av for eksempel Mellucci (1996)) at en del trekk ved det seinmoderne samfunnet øker behovet for en mer aktiv identitetskonstruksjon og tydelige identitetsuttrykk. De hevder at identitetsdannelsen ikke preges av klasse, kjønn og bosted på samme måten som i det typiske industrisamfunnet. Ungdom både kan og må foreta en rekke valg som tidligere generasjoner slapp – på godt og vondt. Raske endringer i arbeidsliv og utdanningssystem, en eksplosiv utvikling av nye medier, en tilsynelatende endeløs globalisering; alt dette har gjort gamle oppskrifter på hvordan livet skulle leves har gått ut på dato. Dette skal ha gjort tiltagende *individualisering* til en sentral tendens i vår tid. Det innebærer på den ene siden undergraving av trygghet i kollektiver, men på den andre siden en ny frihet til å utforme sin egen identitet, og til å utfordre etablert kunnskap, fordi autoriteten til institusjonene som denne kunnskapen er forankret i gradvis svekkes. Dette er på sett og vis en risikabel situasjon fordi den gir økt fallhøyde når valg skal treffes uten presedens, så å si. Det hevdes likevel at den innebærer et frigjøringspotensial i forhold til gamle klassekulturer og kjønnsroller (cf Ziehe 1994). Og dette vil særlig gjelde ungdom, som befinner seg i en livsfase der mange valg må treffes, og hvor den voksne identiteten utformes.

Hvor omfattende disse endringsprosessene egentlig er, er imidlertid ikke så klart, og de sterkeste versjonene av slike teorier har svak empirisk forankring. Det er liten tvil om at en viss kulturell "frisetting" finner sted, men den pågår åpenbart med vesentlig større styrke i noen sosiale sjikt enn i andre. Ikke alle har like gode muligheter til å holde på med "refleksiv identitetsutvikling" (May og Cooper, 1995). Furlong og Cartmel (1997) hevder at den *største* risikoen ligger i det de kaller "the epistemological fallacy of late modernity". Det ideologiske trykket i vår tid leder folk til å tro at de er herrer over sin egen skjebne, mens de samme gamle strukturene egentlig legger sterke føringer for hva som er mulig. Det er bare det at disse strukturene framtrer på nye måter, og derfor ikke er så lette å få øye på. Men folk føler at de selv er ansvarlige når ting ikke går som de skal, og det er en tung bær å bære.

Ungdom blir en særskilt interessant kategori når det gjelder utvikling av former for miljørisikoopplevelse av flere grunner. I tillegg til generelle trekk ved moderniseringsprosessene som slår sterkt inn i ungdomstida, kommer det iøynefallende faktum at de som har livet foran seg vil bli sterkest berørt av miljøproblemer. En kunne derfor tenke seg at en kombinasjon av frisetting fra tradisjonelle mønstre, tiltakende refleksivitet og det "objektive trykket" fra en alvorlig miljøsituasjon ville innebære et stort potensial for utvikling av en tydelig risikoopplevelse og en kritisk miljøbevissthet. Derfor er det heller ikke uvanlig å *forutsette* at det er karakteristisk for ungdom i det seinmoderne å orientere seg mot nye sosiale bevegelser som både uttrykker nye kollektive identiteter til erstatning for de gamle som forvitrer, og utgjør en respons på nye former for risiko (eller i hvert fall på nye former for risikoforståelse). Miljøbevegelsen i dens seinmoderne mangfold skal da være et eksempel på dette. I to viktige nyere arbeider om henholdsvis ungdom og den sosiale konstruksjonen av natur finner vi følgende utsagn:

The majority of young people feel that party politics have little relevance to their lives, yet at the same time they are politically active in a broader sense. Many of the issues which young people regard as important cross the traditional lines of party politics and reflect concerns about global insecurity, injustice and environmental damage. Young people's engagement with politics can also be interpreted as reflecting a disintegration of older forms of collective identity as well as scepticism about the extent to which meaningful processes of change are likely to emerge from within the traditional machinery of state. (Furlong & Cartmel, 1997:10)

Thus since Rio we have seen the emergence of new patterns of environmental protest (...). Such protest particularly appeals to young people to become directly engaged and personally responsible for a better future. And although such protests have a complex prehistory, (...), contemporary direct action has formed partly in reaction to the professionalism and growing elitism of the more established environmental groups – indeed to the environmental discourse which has been so painstakingly invented over the past three decades. (Macnaghten & Urry, 1998:70)

Men dessverre må vi si at slike generelle betraktninger har et usikkert empirisk fundament.

Norske studier

Empiriske studier gir et mer nyansert bilde. Det ser vi for eksempel i en norsk studie av unge akademikers tanker om framtida (Nilsen 1999). Gjennom dybdeintervjuer kom det fram at de potensielt katastrofale miljøproblemene, som drivhuseffekten og atomulykker, ble oppfattet som fjerne og uvirkelige, slik som forestillinger om en fjern framtid eller inntrykk fra en film. Håndgripelige og nære ting framsto som et mer solid fundament for så vel emosjonelt som politisk engasjement. Dette er ikke overraskende. Her synes vi å stå overfor temmelig allmennmenneskelige måter å forholde seg til omgivelsene på, og ikke noe som er spesielt for en bestemt epoke.

Norske surveyundersøkelser har vist at ungdom er mer opptatt av miljøspørsmål enn eldre (Seippel 1995), og at ungdom ser på noen miljøproblemer – ikke minst slike som kan knyttes til risiko for helse og velferd – som svært viktige sammenlignet med andre samfunnsproblemer (Skogen 1996, 1999, Strandbu og Skogen 2000). Surveymetodikk har imidlertid vesentlige begrensninger her. Én er at respondentene presenteres for temaer som de må forholde seg kognitivt til mens de fyller ut spørreskjemaet, og som de da kan vurdere som mer eller mindre viktige. Dette sier lite om hvor langt framme de ulike temaene er i respondentenes bevissthet til daglig. Det er ikke urimelig å anta at mange vil produsere ”politisk korrekte” svar når de stilles overfor sterkt fokuserte temaer som miljøvern, også om de ikke føler seg så berørt av miljørisiko. Indikasjoner på dette finner en også i surveydataene. Det viser seg nemlig at å prioritere bekjempelse av forurensning høyt ikke henger særlig sterkt sammen med å ha en grunnleggende kritisk holdning til dagens industrisamfunn, eller det å være med i en miljøorganisasjon (Skogen 1999).

Hvis vi skal undersøke unge menneskers opplevelse av miljørelatert risiko så vel som annen risiko, det vil si opplevelse og fortolkninger i det daglige, kreves en kvalitativ

tilnærming som ikke styrer informantenes fokus så sterkt som et spørreskjema, og som samtidig gjør det mulig å trenge inn i *fortolkninger* av hva som er farlig og ikke farlig, og av hva som utgjør miljøproblemer. Her skal jeg forsøke å kaste noe lys over dette ved hjelp av data fra en undersøkelse blant ungdom i Trysil. Allerede i utgangspunktet må det gjøres oppmerksom på at denne studien bare delvis og indirekte hadde risikoopplevelse som tema. Hensikten var å undersøke ungdoms forhold til natur mer allment, med særlig vekt på kulturell differensiering innen et mindre lokalsamfunn i distriktsnorge, og konsekvensene av så vel økonomiske som kulturelle moderniseringsprosesser for unge menneskers holdninger til naturbruk og utnyttelse av naturressurser¹. De funnene som presenteres her må først og fremst betraktes som interessante indikasjoner som kan danne grunnlag for mer målrettet forskning.

Trysilstudien

Studien inngikk i Norges forskningsråds program ”Miljøbetiget livskvalitet”, og ble gjennomført i 1999. Trysil ble valgt som studielokalitet fordi kommunen både har en moderne serviceøkonomi og et betydelig innslag av tradisjonell utnyttelse av naturressurser. Trysil har nå et av Nord-Europas største alpinanlegg, med fire store hoteller og 1200 hytter. I sesongen 1997-98 var det 640 000 dagsbesøk i heisene, og 70 prosent av de besøkende var utlendinger. Denne store reiselivsindustrien preger naturligvis lokalsamfunnet på mange måter. Blant annet finnes det en rekke butikker og utesteder som et såpass lite sted ellers ikke ville hatt, og selve alpinanlegget representerer et unikt fritidstilbud til ungdommen. Men tradisjonell ressursutnyttelse i jord- og skogbruk er også viktig. Trysil er en stor skogbrukskommune, og reiselivsindustrien er konsentrert til kommunesenteret Innbygda, som bare har halvparten av kommunens befolkning. Resten bor fortsatt i mindre grender der primærnæringene er viktige. Trysilsamfunnet befinner seg derfor i et skjæringspunkt mellom tradisjon og forandring, og antakelsen var at dette kunne avleses på flere måter i ungdomsmiljøene.

Våren 1999 ble 32 ungdommer fra ulike miljøer intervjuet. De fleste var i aldersgruppa 16-20 år. Det ble for det meste brukt løst strukturerte gruppeintervjuer. Noen informanter ble også intervjuet alene. I tillegg bidro elleve voksne nøkkelinformanter med sine kunnskaper om forholdene i kommunen.

Utvalget ble dels gjort på bakgrunn av informasjon fra de voksne nøkkelinformantene og dels med tanke på å dekke opp de sosiokulturelle differensieringsaksene som har vist seg

¹ Hovedfunn fra denne studien er publisert i *Skogen i trykk a,b*.

betydningsfulle i tidligere studier (se Skogen 1999, Strandbu og Skogen 2000). Følgende kriterier ble lagt til grunn for utvalget: Noen fra allmennfaglig studieretning, noen fra yrkesfag og noen i jobb, noen deltakere i organiserte fritidsaktiviteter, noen med en orientering mot nye ungdomskulturelle trender, noen med sterk tilknytning til lokale jakt- og fisketradisjoner, noen fra kommunesenteret og noen fra mindre grender, noen med foreldre i primærnæringene, noen med arbeiderklasseforeldre og noen med middelklasseforeldre – og selvfølgelig både gutter og jenter. Det var mulig å få til denne variasjonsbredden og likevel gjennomføre intervjuene i ”naturlige” grupper (et rockeband, ungdomsgruppa i en jakt- og fiskeforening, ei gruppe fra idrettsfag på videregående skole, osv.)

Intervjuene var lagt opp slik at de skulle gi et bilde av både lokalsamfunn, ungdomsmiljø, ungdoms forhold til natur og deres forhold til ulike mer eller mindre lokale miljøkonflikter. Når det gjaldt det siste, ble informantene blant annet spurt om de så noen problemer eller trusler knyttet til naturen i Trysil. Dette ble først stilt som et åpent spørsmål, før informantene om nødvendig ble ledet inn på etablerte og potensielle lokale konfliktområder. Dette var konfliktene rundt store rovdyr (som kan være ganske intense i hele østre Hedmark), planene om etablering av et militært skyte- og øvingsfelt på 250 km² i en nabokommune, den voldsomme utbygginga i Trysilfjellet og moderne skogbruk.

Nå kan lokale miljøproblemer i Trysil bare i beskjeden grad knyttes til den typen global, diffus og potensielt katastrofal risiko som beskrives av for eksempel Beck – uansett hva slags perspektiv som anlegges. Det måtte da være sur nedbør, som imidlertid gir begrensede – og avtagende – problemer i dette området. Men informantene ble også spurt om hva de forbandt med ord som ”miljøvern”, ”miljøproblemer” og ”miljøvernere”. Svarene gir et interessant bilde av deres opplevelse av det vi kan kalle den moderne miljødiskursens relevans for ungdom, og kan antydningvis fortelle om opplevelse av risiko i noen form er et element i unge menneskers forståelse av slike begreper.

Miljøvern i tåkeheimen

Det dominerende inntrykket var at ungdommene assosierte ord som ”miljøvern” og ”miljøproblemer” med abstrakte og fjerne ting, som var av liten direkte betydning for dem selv. Mange ga uttrykk for at de riktig nok oppfattet miljøvern som viktig, men likevel noe de sjelden tenkte på, og enda sjeldnere snakket med andre om. En del anstrengte seg for å gi politisk korrekte svar, men ofte uten særlig innlevelse. Andre lot det skinne gjennom at de syntes temaet var kjedelig, og noen valgte å fleipe det vekk.

Vi skal nå se på noen sitater fra gruppeintervjuer med ungdom som kan sies å representere kulturelle orienteringer som peker ut over – og til dels klart vekk fra – et tradisjonelt bygdeliv, i den forstand at de tok sikte på høyere utdanning som neppe kunne gi arbeidsmuligheter i hjembygda, og at de enten var involvert i nye, internasjonale ungdomskulturelle strømninger eller i hvert fall drev med fritidsaktiviteter uten spesiell tilknytning til bygda. Samtidig representerte de grupper som tidligere har vist seg å ha det mest positive – eller skal vi heller si minst fremmedgjorte – forholdet til miljøbevegelsen og det som kanskje kan kalles en kritisk miljødiskurs (Skogen 1999, Strandbu og Skogen 2000). Det vil si at de i tillegg til sin orientering mot høyere utdanning også for det meste hadde middelklassebakgrunn. Noen var dessuten involvert i fritidsaktiviteter som bærer bud om en viss mengde ”kulturell kapital”, og det har også vist seg å være forbundet med en kritisk miljøorientering (Strandbu og Skogen 2000). Dersom risikofortolkninger med noen slags seinmoderne vri gjør seg gjeldende blant ungdom i Trysil, virker det rimelig å anta at vi skulle finne spor av det blant disse informantene.

Den første som slipper til er ei jente på 19 år fra Trysils markante snowboardmiljø. Snowboarderne er del av en ganske ny internasjonal ungdomskultur. De orienterer seg sterkt utover mot verden og ikke mot lokale tradisjoner. Selve aktiviteten og alt som hører med er nøye tilpasset ”snowboardscenen” i resten av Norge og i utlandet. Ingen ting tyder på at brettmiljøet i Trysil ligger det minste tilbake når det gjelder å følge de siste subkulturelle trendene. Kanskje er de nettopp eksponenter for seinmoderne, individualiserte livsprosjekter, hvis det virkelig finnes noe slikt. De fleste i brettmiljøet er nå tryslinger, men det er mange som har kommet til Trysil fra andre steder for å kjøre brett, og noen har blitt i lengre tid. Noen av disse nye er ekte ”ski-bums”, som livnærer seg ved å jobbe i Trysilfjellet og ellers stort sett kjører brett og lever som ekte ”boardere”. Her kommer en av dem:

INT: Men hvis jeg sier ordet miljøvern, hva tenker du på da?

A: Ikke kast søppel i naturen [ler]. Altså det er glassbeholderen du ser på TV nå, reklame. Men jeg tenker på ... det er ganske mye det da. Forurensning og alt mulig dritt som ... ja, vi gjør jo veldig mye mot naturen som ødelegger atmosfæren.

INT: Bekymrer det deg?

A: På en måte, men det er ikke sånn at jeg tenker på det hver dag, men hvis det dukker opp på nyhetene og sånn, så kan jeg bli litt sånn ... få det litt mer i framhodet enn i bakhodet.

(...)

INT: [Om det nye skytefeltet:] Hvis det blir masse støy i selve alpinanlegget da. Er det noe som ... altså fra skyting med tunge våpen og sånn, vil det prege ...?

A: Altså sikkert ikke nødvendigvis prege det, men det blir jo sikkert lagt merke til. Men jeg tror ikke det kommer til å bli sånn stor sak liksom, jeg vet ikke jeg. Kanskje de som bor nærmest som hører det best.

INT: Men sånne miljøverngreier, det er ikke sånt som diskuteres i snowboardmiljøet?

A: Nei, nei, nei, er du gal? Det kan du bare drømme om!

INT: Dere diskuterer ingen ting dere eller?

A: Nei, det er bare sånn laidback miljø, det er sånn høre på musikk, kjøre snowboard, noen røyker, noen røyker ikke, se på TV, daffe.

INT: Så de er ikke interessert i noe annet enn kjøringa?

A: Lite initiativ.

INT: Er du litt irritert over det eller? Det hørtes nesten sånn ut...?

A: Det er derfor jeg [har trukket meg litt ut av miljøet].

Neste gruppe ut er tre medlemmer av et band som spiller lett avantgardistisk rock, og som satser forholdsvis seriøst. Medlemmene er 18-19 år og identifiserer seg tydelig med motkulturelle strømninger med et visst intellektuelt preg. En av dem sikter mot et moderne medieyrke, de andre vet ennå ikke riktig hva de skal studere.

A: Jeg blir jo opprørt da, når jeg ser på TVen at det helles olje i havet og ... jeg gjør det.

B: Det gjør vel alle.

A: Ja ...

INT: Men det er ikke noe som står øverst på dagsorden når dere prater med kompiser?

A: Nei ...

B: Nei ...

INT: Ikke drivhuseffekten eller ...?

A: Vi kan jo kanskje være glad for den egentlig ...

B: At det blir varmere.

[latter]

INT: Det blir ikke vinter i [Trysil]fjellet da, hvis det blir mye varmere. Det vil regne bort...

B: Kunstsno, vet du.

INT: Ja, det er klart ... men kuldegrader er vel greit å ha?

A: Nei men, oppe i Sverige, der bruker de kjemikalier. Da kan dem sprøyte sno på 2,5 plussgrader, tror jeg.

Og til sist ei seniorgruppe (16-19 år) fra et skolekorps, hvor flere også spiller klassiske instrumenter. Dette er litt traustere typer enn de foregående og skal bli lege og veterinær og lignende, men vi finner også en som sikter mot ei framtid i moderne medier. Fire av dem tar ordet her:

INT: Men du sa noe nå som kunne stått i prinsippprogrammet til Natur og Ungdom omtrent, skulle jeg tro: Altså at rovdyra var her først og det er sånn at alle arter som hører til naturen må være der og sånn. Du har aldri følt deg frista til å bli med i en miljøvernorganisasjon, siden du mener noe sånt?

A: Nei.

INT: Hvorfor ikke det?

A: Nei, jeg har ikke akkurat interessen for det.

[...]

D: Jeg har da aldri sett noen lokalt, som har prøvd å appellere til oss heller da.

C: Det går jo mye på det samme når det gjelder medlemmene i en jakt- og fiskeklubb og da, det er mye det samme som skjer der.

INT: Men hvis jeg sier stikkordet miljøverner eller Natur og Ungdom til dere, åssen folk ser dere for dere da? Har dere noe bilde av dem ?

C: Du får liksom Frederic Hauge i ...

D: Blekkulf.

C: Du får jo han Frederic Hauge, og så han lederen i ... han Oddekalv ... det er liksom det du får i huet, for det er dem du ser på nyhetene to ganger i uka.

D: Så kjører dem på en gummibåt ute i ...

C: Det er liksom det du får oppe i huet når du hører Bellona eller Natur og Ungdom eller noe sånt.

[...]

B: Jeg har ikke tenkt noe særlig på det så.

INT: Men hvis du gjør det nå?

B: Nei ... da ser jeg for meg folk som lenker seg fast til hvalfangsten ... helt ekstreme tilfeller .

C: Jammen det er jo det du ser på nyhetene da.

B: Det synes jeg at er ... det er litt ekstremt.

A: Du må være ganske engasjert skal du melde deg inn i en slik og begynne å styre og ...

Bildet var noe mer mangfoldig enn disse sitatene tyder på, men ikke mye. Bare et medlem av Natur og Ungdom hadde et nokså fortrolig forhold til en kritisk miljødiskurs, mens en annen NUer i utvalget ga uttrykk for en viss fremmedgjøring i forhold til ”den store miljøverndagsordenen”. Som alt nevnt fantes det også informanter som – på direkte spørsmål – sa at miljøvern er veldig viktig, men tydeligvis uten å assosiere ordet med trusler mot egen velferd.

Utbygginga av enorme alpinanlegg og hyttefelter ble ikke sett på som problematisk av noen. Tvert imot, det ble betraktet som en forutsetning for at Trysil skal være et levende og moderne samfunn. De negative virkningene det måtte ha for naturen ble av samtlige sett på som klart mindre viktige enn de positive effektene på samfunnslivet.

Én lokal sak var stor nok til å bli betraktet som en alvorlig miljøsak (og forstått nettopp som en *miljøsak*) av flere, nemlig skytefeltet. Likevel var engasjementet beskjedent hos de fleste, og det var nesten ingen som hadde deltatt i noen form for aktivitet rettet mot å stoppe feltet. De fleste syntes mest opptatt av støy (som også kunne tenkes å forstyrre alpinanlegget), ikke av naturinngrepene i første rekke. Men det var flere unntak, ikke minst blant ivrige naturbrukere, som visste en god del om ulike typer negative konsekvenser av en skytefeltetablering. Er dette uttrykk for risikoopplevelse? Det kan det godt være; risiko for støyplager, og risiko for reduserte rekreasjonsmuligheter. Men slike konsekvenser virket ikke særlig nærværende for andre enn de som kunne bli direkte berørt. Det var bare én som satte saken inn i et større perspektiv der naturinngrep allment ble forstått som en trussel mot biologiske mangfold og egen livskvalitet, og dette var et av NU-medlemmene. For øvrig ble skytefeltsaken sett på som lokal og avgrenset, men likevel temmelig fjern for de fleste.

Trysil har en lang historie med konflikt rundt store rovdyr. Denne konflikten ble definert som en miljøsak av noen informanter, men mange kom ikke på det av seg selv (- at det skulle være en *miljøsak*). Flere av de som var mot dagens rovdyrvern assosierte rovdyr med miljøvern på en negativ måte – det vil si at rovdyrsaken bidro til å gi begrepet miljøvern en negativ klang. Her har vi et utdrag fra en samtale med noen 17-18 år gamle gutter på

yrkesfag, som alle var ivrige jeger og som satset på å bli boende i Trysil – det beste stedet i verden:

Int.: ...men hvis jeg sier et ord som naturvern eller miljøvern, hva tenker dere da?

Synes dere det er et bra ord, eller...?

A: Nei, det er et voldsomt dumt ord!

Int.: Ja, OK, hva mener du?

B: Ja, altså, dem mener dem skal verne all slags rovdyr og dyr og i det hele tatt ... verne om naturen og sånt.

C: Det er vel bra å verne om naturen, men rovdyra burde en skyte! Enkelt og greit.

B: Ja, naturen er det jo veldig bra at er, da, at dem passer på den.

Int. (til A): Men må ikke du ha litt natur å gå på jakt i, du og, da?

A: Jo.....

B: Skogen må en passe på....

C: Naturvern er vel bra på en måte, men dette rovdyrprosjektet og dette der kan dem spyle ned i do for å si det sånn.

De fleste som ville ha mindre rovdyr var å finne i jaktmiljøer med sterk forankring i tradisjonell utmarksbruk. Disse miljøene besto av gutter som følte en sterk tilknytning til Trysil og til naturen der. De hadde store kunnskaper om natur og dyreliv, og var opptatt av å ta vare på naturen. Likevel var de like sinte på miljøvernere og forskere som på rovdyra. En grundigere analyse av dette som en kulturkonflikt er å finne i Skogen i trykk a. Poenget her er at slike holdninger ikke på noen måte står i motsetning til å engasjere seg i det mange andre ville kalle ”miljøspørsmål”. Det er verdt å merke seg at de eneste informantene som tok opp moderne skogbruk som et problem (men de kalte det ikke et *miljøproblem*) nettopp var å finne i denne gruppa. Her er et sitat fra det samme intervjuet som ovenfor:

C: Dem kan kutte ned litt på den der skogsdrifta dem driver med her ihvertfall.

INT: Hva er det med den da?

C: Dem tar bort så mye fuglebestander og slikt.

INT: Ja, det er det vel mange som mener. Er det noen andre ting med skogbruket også?

C: Kutte ut maskinbruken. Begynne å bruke hest som i gamle dager.

B: Det er veldig digre flater og slikt, så det ødelegger veldig mye.

C: Det blir slike digre høl etter dem.

INT: Men er det noe dere går og tenker på til daglig når dere er på jakt?

C: Jeg går og tenker litt på det, for det blir så vanskelig å gå på disse hogstflatene.

B: Og så har dem ødelagt veldig bra spilleplasser for tiuren her.

INT: Ja, men har det skjedd noe forandring, har det blitt litt bedre i det siste kanskje?

C: Nei, det blir bare verre og verre.

Her ser vi et genuint engasjement i naturen som springer ut av konkrete erfaringer. Denne lille intervjusekvensen forteller om viktige økologiske skadevirkninger av moderne skogbruk, men de som snakker ville aldri kalle seg miljøvernere, og har et meget distansert forhold til de mer diffuse moderne miljøproblemene.

Grappa som hadde de mest positive holdningene til rovdyr var temmelig forskjellig fra disse jegerne. De hadde ofte kritiske holdninger til sauebønder og til det de oppfattet som enspora jegere. De mente at sauebøndene ikke passer godt nok på dyra sine, og at en del jegere bare tenker på kjøtt ”i påsan” og ikke på naturen som helhet. Dette var stort sett ungdom med middelklassebakgrunn som orienterte seg vekk fra et tradisjonelt bygdeliv, og noen av dem var tungt inne i transnasjonale ungdomskulturelle strømninger. Det var med andre ord nettopp de informantene vi har sitert ovenfor. De holdningene til rovdyr som vi fant i disse mer aktivt ”modernistiske” ungdomsmiljøene, kunne vi trolig funnet hvor som helst, og ikke minst ville vi vente å finne dem blant ungdom med høy utdanning i sentrale strøk. Og kanskje ligger noe av nøkkelen nettopp her – at disse ungdommene ønsket å markere at de ikke tilhørte en lokal, sidrumpa bondekultur, men at de tvert imot orienterte seg mot nye perspektiver, også på rovdyr.

Handler rovdyrkonfliktene om risiko? Det gjør de nok for motstanderne, som opplever trusler mot jaktutbytte og dyrehold – men kanskje framfor alt mot en tradisjonell livsstil i utmarka. Men om dette handler om angst for moderniseringens konsekvenser, så er det ikke slike som passer inn i teoriene om risikosamfunnet. Da skulle det være uro over at det biologiske mangfoldet svekkes gjennom utryddelse av rovdyrene, og ikke sinne rettet mot rovdyr, miljøbevegelse og moderne miljøforvaltning. Men hva da med de som faktisk ville ha rovdyr i Trysil? Her var engasjementet jevnt over svakere. Rett nok kom det fram mange sterke synspunkter. Men rovdrysaken ble sjelden diskutert blant ungdom – unntatt i jaktmiljøene – og de som var tilhengere av rovdyr deltok sjelden aktivt i noe ordskite om den. Også rovdyrtilhengerne hadde et distansert forhold til begreper som miljøvern, og deres kunnskaper om norske miljøorganisasjoner var meget fragmentariske. Opplevelse av risiko for utarming av biologisk mangfold og framtidig livskvalitet? Kanskje. Men det er ikke multinasjonale selskaper og deres tjenere i statsapparatet og forskningen som er skurkene her. Derimot er det små lokale sauebønder og klassekamerater som er glade i å gå på jakt.

At miljøvern ikke oppfattes som et viktig ord, eller til og med oppfattes som et negativt ladet ord, at de ”store” miljøproblemene virker fjerne og lite relevante og tilsynelatende ikke assosieres med risiko, betyr slett ikke mangel på engasjement i naturen, eller mangel på omtanke for den. Det peker likevel i retning av at den dominante miljødiskursen er fremmedartet for mange unge, og at risikoopplevelse ikke er noen sentral komponent i deres forhold til naturen, eller i deres forståelse av egne fysiske omgivelser generelt. Men det siste kunne naturligvis tenkes å arte seg annerledes for ungdom i byer, der blant annet forurensningsproblemer er mer påtrengende.

Som nevnt har tidligere forskning vist at ungdom betrakter miljøvern som et av de viktigste samfunnsproblemene vi står overfor – ihvertfall når de må prioritere blant ting som står på en liste i et spørreskjema. Er det ikke da litt merkelig likevel at begrepet ”miljøvern” framstår som såpass fjernt for ungdommen i Trysil? Kanskje, men det kan også hende at funn fra surveymaterialet kan hjelpe oss til å forstå at miljøvern samtidig er både fjernt og viktig. Det aspektet ved moderne miljøproblematikk som ble prioritert høyest i et nasjonalt utvalg (13-20 år) fra 1994 var forurensning, altså noe som nettopp kan forbindes med risiko for helseskader og redusert livskvalitet for en selv og ens etterkommere (Skogen 1996, 1999). I et utvalg fra Oslo (15-17 år) fra 1996 var også det å verne urørt natur oppe i tetsjiktet (Strandbu og Skogen 2000). Slike miljø saker ble ansett som like viktig som å skaffe alle arbeid, opprettholde lov og orden, og å trygge de eldres kår. Men er disse andre tingene nødvendigvis noe unge mennesker går rundt og tenker på, selv om de ser på dem som grunnleggende for å opprettholde et godt liv? Neppe. De er vel heller selvfølgheter av første rang, og det kan være gode grunner til at miljøvern har tatt plass blant disse.

En slik grunn kan være det som i litteraturen om sosiale bevegelser kalles ”kooptering”, i dette tilfelle av miljøbevegelsens mål og ideologi (cf Jørgensen 1997), men som like gjerne kunne kalles ”økologisk institusjonalisering” (Eder 1996). Siden 1970 har det vokst fram en stor og tilsynelatende mektig miljøforvaltning som framstår som en ordinær del av statsapparatet. Miljøspørsmål er ikke mer eller mindre sentrale enn andre politikkområder, verken i den politiske hverdagen i Norge eller på store internasjonale konferanser som den i Rio. Miljøvern framstår omtrent på linje med velferdsstaten og utdanning for alle, og nevnes sammen med andre selvfølgheter i ymse politiske sammenhenger. Det er en selvfølghelig del av skolens undervisning, og behandles som alle andre saker i mediene. Dermed oppfattes heller ikke miljøvern som noen påtrengende uløst oppgave som har krav på mer oppmerksomhet enn andre viktige ting.

Samtidig er miljøtrusler sjelden så sterkt tilstede i folks dagligliv. Det gjelder ikke minst slike som Beck og Giddens bruker som eksempler: Drivhuseffekten (som til og med bare er en framtidig *mulighet*), ozonhullet, radioaktive utslipp og usynlige tilsetningsstoffer i mat. Her står vi rett nok overfor potensielt katastrofale konsekvenser, men de er av en slik art at de må påvises (med større eller mindre sikkerhet) og formidles av vitenskapsfolk og andre eksperter. Det er mange eksempler på at slik kunnskap ikke bare har blitt avvist av folk flest, men også av mennesker som er svært direkte berørt av konkrete hendelser. Empirisk ser det ut til at skepsis til vitenskapelig påviste miljørisikoer er like vanlig som refleksiv gjennomtrengning av den ”herskende” naturvitenskapens tåkelegging av farer som moderniseringsprosessene påfører oss. Lidskog (1996) forteller at da dioxinholdig gass drev over den italienske industribyen Seveso i 1976, måtte politi og soldater tvinge folk vekk fra boligene deres. De hadde ingen tro på at situasjonen var så farlig som vitenskapsfolk og myndigheter ville ha det til. Tilsvarende skriver Stephens (1995) at sørsamer fortsatte å spise reinsdyrkjøtt etter Tsjernobyl-ulykken til tross for at erstatningsordninger gjorde at dette ikke var nødvendig av økonomiske grunner. Kanskje var industriarbeiderne i Seveso og samene i Snåsa lite involvert i refleksiv modernisering, slik at de ikke er noen målestokk for oss. Men avvisning av risiko som ikke er sansbar og som i verste fall gir konsekvenser langt fram i tid, er et reaksjonsmønster som er vel kjent blant annet fra sosialpsykologien. Et talende eksempel er det store omfanget ”festrøyking” (”recreational smoking”) har fått blant yngre mennesker med høy utdanning, som alle er klar over hvor farlig det er å røyke (Pedersen 1999). Det er neppe grunn til å tro at en slik grunnleggende måte å håndtere risiko på er mindre aktuell når det gjelder miljøtrusler i vår tid, siden mange av farene vi står overfor fortøner seg mer abstrakte enn noen gang.

Når surveystudier viser at miljøtruslene er viktige for folk, og særlig for ungdom, kan dette også skyldes at spørreskjemaer konkretiserer det vage, ved at de presenterer respondentene for serier av avgrensede utsagn, som fra forskerens side er ment å fange opp mer allmenne orienteringer. Det er vanligvis lettere å forholde seg til slike avgrensede utsagn enn til diffuse overordnede perspektiver. Men det at folk hjelpes litt på vei på denne måten, betyr ikke at surveystudier gir et galt bilde av deres bekymringer. Bekymringer som vekkes fra sin slummer av et spørreskjema (eller for eksempel et avisoppslag) er også bekymringer, og derfor er det ikke urimelig å tolke høye skårer på spørsmål om miljøproblemer som en støtte i det minste til visse sider av teoriene om risikosamfunnet.

Altså er det ikke nødvendigvis noe paradoks, og i hvert fall ingen overraskelse, at ungdom på den ene siden markerer miljøvern som svært viktig i en spørreskjemaundersøkelse

og på den andre siden uttrykker mangel på engasjement og opplevelse av avstand i en mer åpen intervju situasjon. Nilsens (1999) funn peker i samme retning. Hennes informanter er ikke uten kunnskap om drivhuseffekt og ozonhull, og de er fullt ut i stand til å resonnerer rundt slike diffuse, men potensielt dødsens alvorlige trusler. Likevel oppleves truslene som fjerne og uvirkelige, og de synes ikke å øve noen sterk innflytelse på det vi kan kalle informantenes hverdagsbevissthet. Som Nilsen sier det (1999:190) i sin diskusjon av informantenes forestillinger om framtida: "Dreams and nightmares belong in the same realm" – det vil si i en abstrakt og uvirkelig sfære som ikke setter noe sterkt preg på tanker om verken nåtid eller framtid.

Om vi vender tilbake til Trysil, ser vi at den kulturelle differensieringsaksen i rovdyrspørsmålet² vanskelig lot seg spore når det gjaldt fortolkningen av miljørisiko og miljøproblematikk generelt. Det kan være at rovdyr sakens nærvær (og brennbarhet) lokalt gjorde den bedre egnet til identitetsmarkeringer enn mindre tydelige miljøsaker av den globale og diffuse typen. At sosiale bevegelser som miljøbevegelsen i stor grad handler om kollektiv identitet, og slett ikke bare om politiske målsettinger, er en alminnelig antakelse i dag (cf. Calhoun 1991). Surveydata har også klart indikert at visse miljøholdninger (særlig de som kan knyttes til en grunnleggende systemkritikk) inngår i nokså distinkte kulturelle pakker, som kan sies å uttrykke en politisk radikal identitet (Skogen 1999). Kanskje kan rovdyr saken i Trysil ha en lignende funksjon som markør på folks posisjon på aksen fra tradisjonell til moderne.

Storbyjungelen

Men noe bekymret vel trysilungdommen også, og hva var så det? Generelt var det faktisk ikke mye bekymring om framtida som kom fram i intervjuene. Men det må igjen understrekes at engstelse eller utrygghet generelt ikke ble fokusert aktivt av intervjueren. Det var likevel et tema som dukket opp flere ganger, og som tydeligvis var en kilde til uro – eller risikoopplevelse, om en vil. Det var *utryggheten i storbyen*. Og dette handlet ikke først og fremst om forurensnings- eller trafikksituasjonen, men om vold, kriminelle gjenger, mangel på folkeskikk og dårlige sosiale nettverk. Med andre ord den klassiske frykten for byens forbannelser: Kriminalitet, normoppløsning og ensomhet. Trolig var det akkurat de samme

² Denne fordelingen tilsvarte langt på vei funn fra surveys (Skogen 1999, Strandbu og Skogen 2000) med hensyn til fordelingen av en kritisk miljøorientering i forhold til klassebakgrunn, framtidsoverretning og kulturell "kapital".

sidene ved byen som skapte engstelse i den industrielle revolusjonens tidlige faser, for 150 år siden, og sikkert enda før. Det er med andre ord ikke noe utpreget seinmoderne over dette, selv om det handler om risiko. Kriminalitet behandles riktignok også i en del tekster om risikosamfunnet. Men da handler det oftest om risikoen for sosial marginalisering, altså om faren for å bli kriminell, og ikke om faren for å bli utsatt for kriminalitet (cf Furlong og Cartmel 1997).

Det kan være mange årsaker til at denne uroen kom fram i intervjuene. Én grunn var nok at folk faktisk følte den ganske sterkt. Men en annen grunn var sikkert at det ble fokusert på ungdommens opplevelse av å bo nettopp i Trysil. Det ble gjort for å få et grep om stedstilknytning og hvilken rolle naturen (som framstår som svært nærværende der Trysil ligger midt i skogen) spilte i Trysilungdommens forhold til hjemstedet sitt (se *Skogen i trykk a,b*). Derfor var det sikkert nærliggende å kontrastere dette til steder som var utpreget ikke-Trysil – altså store byer.

Mange så naturligvis fram til å komme vekk fra Trysil (for ei stund, i hvert fall) for å studere og oppleve nye ting, men det var lite å se til den storbyromantikken som flere har hevdet at bidrar til ungdommens flukt fra landsbygda. Det har blitt framholdt at det moderne, frie ungdomslivet i storbyen som skildres i TV-serier som ”Friends” og ”Seinfeld” har så sterk appell til ungdom over hele landet at det bidrar til å forsterke forestillinger om bygda som treig og akterutseilt, også hos bygdeungdommen. Noregs bygdeungdomslag har (tilsynelatende i fullt alvor) etterlyst flere kaffebarer i distriktene for å tilfredsstille ungdommens behov for et moderne sosialt liv. Og mange fra Trysil gledet seg sikkert til å komme ut og få luft under vingene, og til å drikke kaffe på Grünerløkka og i Paris. Men ingen av de som snakket om storbylivet i intervjuene så på store byer som aktuelle steder å bo et helt liv – og ganske spesielt ikke med barn. Det var særlig som oppvekstmiljø for barn og ungdom at storbyen kom til kort.

Her skal vi se på noen sitater fra intervjuer hvor skepsisen til storbylivet boblet opp av seg sjøl, og vi holder oss til to av gruppene vi alt har vær innom, nemlig rockerne og de ”seriøse” musikerne. Fra snowboardmiljøet kom det ikke noen slike signaler. Det kunne jo være interessant nok, men siden temaet ikke ble aktivt hentet fram av intervjueren kan vi ikke legge for mye vekt på det. Vi slipper til de ”seriøse” musikerne til først:

E: Du føler jo at du har vokst opp ganske trygt her da.

D: Ja.

E: Ja, sånn i forhold til ungdom i store byer og slikt, det er utrygt på en måte. Så vi vil at ungene våre skal få like trygg oppvekst som oss, da.

C: Ja. Det trur jeg.

D: Og så kjenner vi folk her.

C: Det blir bedre folk av deg, trur jeg.

D: Ja.

C: Du blir liksom så liten i byer. Når du kommer til en stor by, så er det ... da er du jo bare en liten prikk.

D: Du er en liten prikk.

C: Her kjenner du alle du møter på gata nesten. Hilser. Du kjører bil, ikke sant, så er det sånn hele tida [hilser med hånda].

[latter]

C: Og så trur jeg faktisk, det lyder sikkert dumt, men så trur jeg faktisk vi blir litt bedre mennesker av å bo her, enn hvis vi hadde bodd i Oslo. Hvis du ser ... det er jo ikke sikkert at det er alle som er sånn, men det er ihvertfall en del byungdom som ikke har samvittighet i det hele tatt.

B: Som ikke har respekt for andre folk.

C: Bare slå han ned, liksom. Bare spark han. Uten grunn i det hele tatt og bare gyver løs.

F: Det er lettere å tilegne seg god folkeskikk her trur jeg.

J: Ja.

D: Det er lite hærverk.

C: Når du først skjer noe, så blir det slått hardt ned på og.

D: Det er fordi det er et lite miljø.

B: Som for eksempel på skolen, det er ikke en strek på veggene der av grafitti og sånn.

D: Nei.

F: Andre ungdomsskoler for eksempel fra Hamar har vært på besøk her, og det var ikke tagga eller hærverk på veggene, og møblene som var satt ut, dem så ut som møbler. Og dem åpna opp øya: "Hva er dette for noe?", "det går jo ikke an det her?" eller "hvordan går det an?".

Og så rockerne:

A: Nei, mutter'n var jo lærer i byen før da ...

INT: Akkurat, så hun har [erfaring med det].

A: Ja, og har sett hvordan forholda er på skoler der. Det er veldig enkelt å si, kanskje, for det er sikkert ikke helt håpløst å vokse opp i Oslo.

A: Du ser jo hvor mange som vokser opp der ... Men [Jens] har prata litt om det, han kommer fra [Vestkanten], som er et ganske fint strøk. Men det var jo ganske hardt, liksom, sånn på skolen. Mye gjenger og ... du må liksom være med i gjeng, eller så blir du offer ... Det er det inntrykket jeg har, hvertfall.

INT: Mm.

A: Det er liksom ikke slik overalt, men ... han synes Trysil er mye bedre. Han har jo begynt å ... å prate med Trysil-dialekt og ...

INT: Ja?

A: Han har allerede begynt å snakke litt sånn [som oss].

[latter]

B: Kjempetøft.

INT: Men er det det sosiale miljøet på skolen og sånn som folk er betenkt over da, når det gjelder oppvekstmiljøet i byer, kanskje særlig i Oslo?

B: Ja.

A: Ja. For det du ser på TV nå hele tida ...

B: Det er gjenger og ... det er jo helt ... har tatt helt av, da.

INT: Mm.

A: Da er Trysil ganske fint i forhold, kan du si.

INT: Mm. Så det er ikke trafikk og forurensning og mangel på lekeområder og sånn, som folk er bekymret for?

A: Nei.

B: Det òg, sikkert, men ... det er vel ikke det som kommer i første omgang.

Her ser vi en solid tilslutning til den tryggheten som ligger i faste normer, strenge reaksjoner på normbrudd og et lite, oversiktlig miljø. Dette er temmelig ulikt bildet vi ofte får presentert av ungdom som boltrer seg utvungent i det seinmoderne samfunnets strømvirvler.

En nærliggende innvending kan være at disse informantene har vokst opp i et lokalsamfunn i utkantnorge, og dermed ikke er fanget opp av de kulturelle strømninger som både det moderne bylivet (og den moderne miljøbevegelsen) er en del av. Derimot har de beholdt en tradisjonell rural skepsis til byen, hvilket kunne indikere at steder som Trysil egentlig ikke er så berørt av seinmoderne utviklingstrekk. En slik innvending må imidlertid

avvises. Som vi har vært inne på er Trysil et lokalsamfunn med en moderne serviceøkonomi, og har vært det siden tidlig på 70-tallet. Store mengder tilreisende gir de som bor i Innbygda vel så mye kontakt med omverdenen som mange byboere har. Ungdom i Trysil er engasjert i de samme fritidsaktiviteter som ungdom andre steder, de drar ofte til både små og store byer (tre kvarter til Elverum, to og en halv time til Oslo), og de er like aktive brukere av nye medier som andre.

Det er med andre ord grunn til å tro at de brede lag av ungdom skiller seg lite fra sine urbane jevnaldrende. Ikke sånn å forstå at alle ungdommer vaker rundt i den samme moderne ungdomskulturelle sausen, men det synes å være de samme slags differensieringsakser som gjør seg gjeldende i rurale og urbane strøk (som for eksempel klassebakgrunn og egen framtidsorientering) (Skogen 1999, Skogen i trykk b, se også Jørgensen 1994). Riktig nok utfoldes det en viss kulturell motsand mot moderniseringens konsekvenser i noen ungdomsgrupper, som i de jegermiljøene vi så vidt har vært innom (Skogen i trykk a,b). Imidlertid vil en trolig finne paralleller til dette også i byer, selv om det er lite utforsket i Norge.

Ungdom i distriktene ligger neppe tilbake for byungdom når det gjelder engasjement på ultramoderne områder, som for eksempel datateknologi. "Årets ungdomsbedrift" i 2000 ble databedriften ITK fra Koppang videregående skole. Disse representerte Norge i VM for ungdomsbedrifter i Hannover i juni 2000, hvor de havnet blant de seks beste. Seinere møtte de næringsministeren i Oslo, og hun ble visstnok mektig imponert (Hamar Arbeiderblad 6.9.2000). Koppang, som ligger midt i Østerdalen, er et mindre sted enn Innbygda, og med større avstander til Elverum og Oslo. Faktisk brukte flere av Trysil-informantene Koppang som eksempel et nitrist, kjedelig lite sted som ikke har stort å tilby ungdom. "Hvis det ikke hadde vært for turismen, hadde Innbygda vært som Koppang (grøss)". Men ikke desto mindre var det ungdom derfra som sto fram som en norsk avantgarde innen datateknologi på et stort internasjonalt arrangement.

Den mest artikulerte skepsisen til storbyen som oppvekstmiljø og grobunn for sosiale nettverk kom fra informanter med det vi kan kalle en moderne kulturell orientering, og som også hadde en del erfaring med byen (det vil si Oslo). Det betyr naturligvis ikke at ungdom som var mer solid plantet i bygdelivet var mindre skeptiske til byen, men det betyr at også en del av de som kulturelt – på sikt også fysisk – orienterte seg vekk fra det typisk lokale, følte en slik uro ved tanken på å bo i en stor by.

Vi skulle kanskje tro at refleksiv identitetskonstruksjon begrepsmessig lett kunne knyttes til storbyens omskiftelighet og åpenhet, og at det urbane ungdomslivet for mange ville

være innbegrepet av individualiserte livsprosjekter. Disse antakelsene kan ikke imøtegås på grunnlag av noen få intervjuer – hvor det heller ikke ble fokusert systematisk på dette temaet. Det kan likevel være grunn til å spørre om årsakene til at nettopp storbyens farer ble sett på som såpass påtrengende. En nærliggende antakelse kan være at slik risiko framstår som mer konkret enn for eksempel miljøtrusler, og at konsekvensene også betraktes som verre – fordi de angriper en grunnleggende *sosial* trygghet. Dersom slike skyggesider ved byen er virkelige, har disse informantene også en helt reell sjanse til å bli utsatt for dem, siden de orienterer seg mot utdanningsveier og yrker som gir små muligheter til å bo i hjembygda. De skal også ut for å studere ganske snart, og dette vil for en dels vedkommende skje i store byer. Omfattende kontakt med byungdom, slik vi finner i disse miljøene, behøver slett ikke å dempe uroen. Byungdom kan fortelle om konkrete hendelser som bestyrker et negativt bilde av byen. For øvrig legger de nok ikke alltid bånd på seg heller, når de skal skildre sitt eget (spennende) liv i storbyjungelen.

Begrensinger — og behov for mer målrettet forskning

Det er altså vesentlige begrensinger i denne studien som maner til spesiell varsomhet i tolkningen. For det første ble informantene ikke spurt om hva som var bekymringer i deres liv. De ble ikke styrt mot risiko som tema. Det vi kan si noe om er derfor deres assosiasjoner til ord som ”miljøvern” og ”miljøproblemer” – om risiko eller fare i noen form spilte en rolle her – og om de var opptatt av slike spørsmål i hverdagen. For det andre er Trysil en distriktskommune hvor skepsisen til det urbane kan være sterkere enn mange andre steder, og hvor en del miljøproblemer faktisk er mindre påtrengende enn i byer. For det tredje dukket byproblematikken opp fordi informantene ble bedt om å forklare hvordan det er å bo i Trysil. Om temaet hadde vært arbeidsliv eller familieliv, kan det hende at risikoopplevelse hadde kommet til overflaten også på disse områdene.

Derfor kan vi ikke si så mye om risikoopplevelse generelt, bare peke på at disse informantene ikke assosierte miljøproblematikk med risiko annet enn på helt abstrakte måter. Men storbyen forbindes stadig med farer som neppe var mindre påaktet i tidlige faser av moderniteten: Kriminalitet, normoppløsning og sosial isolasjon.

Hvorvidt opplevelse og fortolkning av miljørisiko faktisk har særegne kjennetegn i vår tid (og i så fall hvilke), må være et empirisk så vel som et teoretisk spørsmål. Selv om teoriene om risikosamfunnet nok har fanget viktige trekk ved den epoken vi lever i, og for øvrig neppe er egnet for hypotesetesting i streng forstand, er det likevel et klart behov for forskning som fokuserer tydeligere på koblinger mellom strukturelle utviklingstrekk som kan

være karakteristiske for den seinmoderne epoken og subjektiv risikoopplevelse (ikke minst hos ungdom, men også hos andre aldersgrupper). Kanskje kan disse smakebitene fra Trysil antyde at om vi søker etter engasjement i naturens ve og vel med utgangspunkt i risikoopplevelse, er det ikke sikkert vi finner så mye. Men naturen kan ha betydning for folk på mange forskjellige måter. Sterk og ekte omsorg for naturen kan springe ut av konkrete og nære erfaringer i skogen likeså vel som kritisk refleksjon over modernitetens skyggesider. Dette mangfoldet må vi søke å få et grep om – også om ”risikosamfunnet” ikke alltid danner noe meningsfylt bakteppe.

Litteratur

- Beck, U. (1992) *Risk society. Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beck, U. (1995) *Ecological politics in an age of risk*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (1996) Risk society and the provident state. I: Lash, S., Szerszynski, B. & Wynne, B.: *Risk, environment & modernity. Towards a new ecology*. London: Sage
- Beck, U. (2000) Living your life in a runaway world: Individualisation, globalisation and politics. I: Hutton, W. & Giddens, A.: *On the edge. Living with global capitalism*. London: Jonathan Cape.
- Calhoun, C. (1991) The problem of identity in collective action. In Huber, J. (ed.) *Macro-micro linkages in sociology*. London: Sage
- Eder, K (1996) The institutionalisation of environmentalism: ecological discourse and the second transformation of the public sphere. I: Lash, S., Szerszynski, B. & Wynne, B.: *Risk, environment & modernity. Towards a new ecology*. London: Sage
- Furlong, A. & Cartmel, F. (1997) *Young People and Social Change*. Buckingham: Open University Press.
- Giddens, A. (1990) *The Consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1994) Living in a post-traditional society. I: Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (1994) *Reflexive modernization*. Cambridge: Polity Press.
- Jørgensen, G. (1994) *To ungdomskulturer. Om vedlikehold av sosiale og kulturelle ulikheter i Bygdeby*. Rapport 1/94. Sogndal: Vestlandsforskning.
- Jørgensen, J. (1997) Makt, motmakt og miljø. Miljøbevegelsen i møte med de koopterende stat. I: Nilsen, A. (red.) *Miljøsociologi*. Oslo: Pax.

Lidskog, R. (1996) In science we trust? On the relation between scientific knowledge, risk consciousness and public trust. *Acta Sociologica*, 39(1), 31-56.

Lupton, D. (1999) *Risk*. London: Routledge.

Macnaghten, P. & Urry, J. (1998) *Contested natures*. London: Sage.

May, Carl and Cooper, Andrew (1995) Personal identity and social change: some theoretical considerations. *Acta Sociologica*, 38(1), 75-85.

Melucci, A. (1996) Youth, time and social movements. *YOUNG - The Nordic Journal of Youth Research*, 4(2), 3-14.

Nilsen, A. (1999) Where is the future? Time and space as categories in analyses of young people's images of the future. *Innovation*, 12(2), 175-194.

Pedersen, W. (1998) *Bittersøtt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Seippel, Ø. (1995) *Fra natur til handling. En empirisk analyse av forholdet mellom natursyn forbruk og politisk atferd*. Rapport 3/95. Oslo: Alternativ framtid.

Skogen, K. (1996) *De skal arve jorden. Ungdom og miljøvern i 90-årene*. Ungforskrapport 3/96.

Skogen, K. (1999) Another look at culture and nature. How culture patterns influence environmental orientation among Norwegian youth. *Acta Sociologica*, 42(3), 223-239.

Skogen, K. (i trykk) Who's afraid of the big, bad wolf? Young people's responses to the conflicts over large carnivores in Eastern Norway. *Rural Sociology*.

Skogen, K. (i trykk) Friluftsliv som seismograf for sosial endring: Jegere og snowboardere i det seinmoderne. I Heggen, K. og Øia, T. (red.): *Ungdom – lokal og global*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Stephens, S. (1995) The "cultural fallout" of Chernobyl in Norwegian samí regions: implications for children. In Kleiven, J. (ed.) *Miljøbetinget livskvalitet (Life quality and the environment)*. Oslo: Norges forskningsråd.

Strandbu, Å. & Skogen, K. (2000) Environmentalism among Norwegian youth – different paths to attitudes and action? *Journal of Youth Studies*, 3(2), 189-209.

Ziehe, T. (1994) From living standard to life style. *YOUNG – The Nordic Journal of Youth Research*, 2(2), 2-16.